

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ & ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΟΙ ΣΚΟΠΟΙ ΑΥΤΟΥ ΚΑΙ Η ΦΥΣΗ ΤΟΥ ΠΡΑΓΜΑΤΟΣ

Νικόλαος Δημαράς
ΔρΝ

1. Εσωτερικό και εξωτερικό σύστημα του δικαίου

Το Ιδιωτικό Δίκαιο, όπως εξάλλου και το Δημόσιο, συγκροτείται αφενός μεν από τις γενικότερες αξιολογήσεις, οι οποίες ως γενικές αρχές (Prinzipien), καθορίζουν και διαμορφώνουν τις επιμέρους ρυθμίσεις σε λειτουργικές και αξιολογικές ενότητες και ταυτόχρονα παρέχουν την δικαιολογητική θεμελίωση αυτών των ρυθμίσεων¹.

Αφετέρου δε συγκροτείται από κανόνες δικαίου με συγκεκριμένο πραγματικό και ορισμένη έννομη συνέπεια που ρυθμίζουν συγκεκριμένες περιπτώσεις.

Οι γενικότερες αξιολογήσεις και αρχές του δικαίου συνθέτουν το εσωτερικό σύστημα του δικαίου, για το οποίο μίλησε ο μεγάλος Γερμανός νομικός Heck διακρίνοντάς το από το εξωτερικό σύστημα².

Οι βασικότερες Αρχές του εσωτερικού συστήματος του δικαίου στο χώρο του Ιδιωτικού Δικαίου είναι η αρχή της ιδιωτικής αυτονομίας, της εξισωτικής συμβατικής δικαιοσύνης, η αρχή του παΐσματος και η αρχή της εμπιστοσύνης³.

Στον Heck ανάγεται επίσης και η διάκριση που αναφέρεται στο εξωτερικό λεγόμενο σύστημα του δικαίου, σύμφωνα με το οποίο καταστρώνεται και η ύλη του Αστικού Κώδικα, όπου έχουμε την γενική διαίρεση σε βιβλία και στην συνέχεια των βιβλίων σε ειδικότερα κεφάλαια, που περιλαμβάνουν συνήθως διαφόρους θεσμούς, όπως ο αδικαιολόγητος πλουτισμός, ο γάμος, η νόμιμη μοίρα, η ένα πλέγμα προβλημάτων, όπως η προστασία της κυριότητας, η αδυναμία της παροχής κλπ. Αυτά τα γενικότερα προβλήματα με τη σειρά τους αναλύονται σε ειδικότερα θέματα, ώστε να παρατηρείται μία μετάβαση από το γενικότερο στο ειδικότερο.

Το εξωτερικό σύστημα του δικαίου επιτελεί μία παραστατική ή προσανατολιστική λειτουργία, οδηγώντας τον ερμηνευτή του δικαίου σε κάποιες σημαντικές ενδείξεις. Ο εφαρμοστής του δικαίου μέσω του εξωτερικού του συστήματος έχει τα όργανα του προσανατολισμού στην διάθεσή του, πράγμα που τον διευκολύνει στην πρακτική εφαρμογή του δικαίου και έτσι το σύστημα συμβάλλει και στην επιζητούμενη ασφάλεια δικαίου⁴.

1. Larenz - Canaris, Methodenlehre der Rechtswissenschaft 1995, σελ. 302.

2. Das Problem der Rechtsgewinnung, Gesetzesauslegung und Interessenjurisprudenz, Begriffsbildung und Interessenjurisprudenz, 1968, v. Dubischar.

3. Βλ. Μ. Σταθόπουλου, Ενοχικό Δίκαιο 3η έκδ., 1998, § 1, IV 2.

4. Heck, Das Problem der Rechtsgewinnung, Gesetzesauslegung und Interessenjurisprudenz, Begriffsbildung und Interessenjurisprudenz, Auflage v. Dubischar, 1968, σελ. 188.

Επομένως και το εξωτερικό αυτό σύστημα του δικαίου συμβάλλει στην αποκάλυψη του αξιολογικού περιεχομένου του κανόνα δικαίου, όταν ο κανόνας αυτός εντάσσεται σε ένα συγκεκριμένο σύστημα⁵.

Ο νομοθέτης και για τον *Karl Engisch*⁶, κατά την κατάστρωση του διακαικού υλικού οδηγείται από τις λεγόμενες *λειτουργικές έννοιες*, οι οποίες *εμπεριέχουν έντονα αξιολογικά στοιχεία (εσωτερικό σύστημα του δικαίου)*, με βάση τα οποία είναι δυνατόν ο ερμηνευτής να οδηγηθεί με ασφάλεια στην διάγνωση του τελολογικού περιεχομένου της ερμηνευόμενης διατάξεως.

Ο *Φίλιππος Δωρής*⁷ αναφέρει ως παράδειγμα της *θεμελιώδους αρχής της εξισωτικής συμβατικής δικαιοσύνης* του εσωτερικού συστήματος του δικαίου τον θεσμό του αδικαιολόγητου πλουτισμού, πάνω στον οποίο οικοδομείται το υποσύστημα των διατάξεων των άρθρων 904 επ. του ΑΚ. Η θεμελιώδης αυτή αρχή αποτυπώνει την αξιολόγηση που κάνει ο νομοθέτης και εκφράζει με την επιταγή για απόδοση του πλουτισμού την έννοια της εξισωτικής δικαιοσύνης.

Ασφάλεια και πεποίθηση για την ορθότητα κάθε φορά του ερμηνευτικού αποτελέσματος παρέχει σίγουρα μόνον η τελολογική θεώρηση μιας διατάξεως με την *αναγωγή της στο εσωτερικό σύστημα των θεμελιωδών αρχών του δικαίου*⁸.

Αντιθέτως πολλά είναι τα παραδείγματα του εξωτερικού συστήματος του δικαίου που δεν οδηγούν πάντοτε σε ασφαλή συμπεράσματα. Για παράδειγμα η σχέση μεταξύ του κυρίου και του νομέα (1096 ΑΚ επ.) ή του κυρίου και του επικαρπωτή (1145 ΑΚ επ.), οι οποίες, αν και πηγάζουν από έννομη σχέση του εμπράγματος δικαίου (εξωτερικό σύστημα του δικαίου), από πλευράς περιεχομένου υπόκεινται στους κανόνες του ενοχικού δικαίου⁹.

2. Οι αντικειμενικοί σκοποί του δικαίου και η φύση του πράγματος

Αποτελεί κοινή παραδοχή ότι μέσω της τελολογικής ερμηνείας αναζητείται και τελικά διαγιγνώσκεται η αληθινή έννοια μιας διατάξεως.

Με την τελολογική επίσης ερμηνεία αξιοποιούνται και οι γενικοί αντικειμενικοί σκοποί του δικαίου, οι οποίοι είναι δύο: Η πραγμάτωση της δικαιοσύνης και η ασφάλεια του δικαίου.

Η ιδέα του δικαίου πραγματώνεται με την εξισωτική στάθμιση των συγκρουόμενων συμφερόντων και την ίση αντιμετώπιση όμοιων περιπτώσεων, και έτσι διακονείται ο απώτερος σκοπός του που είναι η επικράτηση της *δικαιοσύνης*¹⁰.

5. *Canaris*, in *Larenz - Canaris, Methodenlehre*, σελ. 88.

6. *Einführung in das juristische Denken*, 6η έκδ 1975.

7. *Εισαγωγή στο Αστικό Δίκαιο*, Τεύχος 1, 1991, σελ. 43 επ.

8. *Larenz - Canaris, Methodenlehre*, σελ. 106.

9. *Δωρής*, *Εισαγωγή*, σελ. 40 επ., *Larenz - Canaris, Methodenlehre*, 147 επ.

10. *Köhler*, *BGB Allgemeiner Teil*, 23. Aufl. 1996 σελ. 1f. Βλ. και *Δημαρά*, *Εισαγωγή στο Αστικό*

Σε κάθε έννομη τάξη είναι εγγενής η τάση να επιδιώκει την πραγμάτωση της δικαιοσύνης και της ασφάλειας του δικαίου.

Κατά την επιδίωξη των σκοπών αυτών αυτονόητο είναι ότι κάθε νομοθέτης λαμβάνει υπόψιν και την φύση του πράγματος, την ενυπάρχουσα δηλ. σε κάθε βιοτική σχέση αναλλοίωτη δομή και εσωτερική τάξη¹¹.

Τα παραγγέλματα για πραγμάτωση της δικαιοσύνης, για πραγμάτωση της ασφάλειας του δικαίου και η φύση του πράγματος της ρυθμισμένης περιπτώσεως έχουν ερμηνευτική σημασία, όταν συγκεκριμενοποιηθούν με την βοήθεια άλλων κανονιστικών προτάσεων. Σε περίπτωση αμφιβολίας του ερμηνευτή, ο ερμηνευτής θα πρέπει να έχει ως αφετηρία της υπαγωγής του συγκεκριμένου περιστατικού σε κάποιο κανόνα δικαίου εκείνη την έννομη συνέπεια που ανταποκρίνεται στην ιδέα της δικαιοσύνης και είναι σύμφωνη με την φύση του πράγματος και κατά συνέπεια συμβάλλει και στην ασφάλεια του δικαίου.

Με τα κριτήρια αυτά είναι δυνατόν ο ερμηνευτής να οδηγηθεί ασφαλέστερα στην ορθή και δίκαιη λύση κατά τον *Larenz*¹² είτε ενισχύοντας μια ορισμένη ερμηνευτική εκδοχή, είτε αποκλείοντας κάποια άλλη.

Ως ερμηνευτικά κριτήρια με έντονο τελολογικό στοιχείο δεν είναι φυσικά δυνατόν να παραθεωρηθούν ούτε η νοηματική και συστηματική συνάφεια ούτε η ιστορία της γενέσεως του νόμου¹³.

Η αναγωγή στο εξωτερικό σύστημα του δικαίου κατά τον *Bydlinski*¹⁴ είναι αναπόφευκτα συνδεδεμένη με τους σκοπούς τους οποίους υπηρετεί ένας θεσμός ως ρυθμιζόμενη σχέση της κοινωνικής πραγματικότητας, που ανάγεται σε ένα υποσύστημα διατάξεων, συνδεδεμένο με την τελολογία του όλου δικαιοσύνης συστήματος, ενώ η ιστορική έρευνα κατευθύνεται κυρίως στην αποκάλυψη της βουλήσεως του ιστορικού νομοθέτη και των ιστορικών δεδομένων που οδήγησαν στην συγκεκριμένη ρύθμιση, τα οποία αποτελούν ασφαλώς τελολογικά (μη αντικειμενικά όμως) στοιχεία.

Δίκαιο, έκδοση 2004, σελ. 24.

11. *Coing*, Grundzüge der Rechtsphilosophie, 4η έκδ. 1986, σελ. 183 επ. *Larenz - Canaris*, Methodenlehre, σελ. 236 επ., *Bydlinski*, Juristische Methodenlehre und Rechtsbegriff, 2η έκδ. 1991, σελ. 51. Και για την μεταφορά της έννοιας στο Ελληνικό Δίκαιο, βλ. *Μιχαηλίδη - Νουάρο*, στον Τιμητικό Τόμο του Φραγκίστα, 1971, σελ. 181 επ. και *Σταθόπουλο*, Εισαγωγή στο Αστικό Δίκαιο, 1992, σελ. 30, 31. Η ratio legis διακρίνεται από τις γενικές αρχές του δικαίου, *Bydlinski*, Juristische Methodenlehre und Rechtsbegriff, σελ. 451. Για την σχέση μεταξύ των γενικών αρχών και των κανόνων δικαίου με κριτήριο όχι τόσο την γενικότητα του παραγγέλματος όσο την ποιότητά του, την άμεση δηλ. ισχύ του, βλ. *Esser*, Grundsatz und Norm in der richterlichen Fortbildung des Privatrechts, 3η έκδ. 1974 σελ. 49 επ., 73 επ., 95 επ.

12. *Canaris*, Methodenlehre, σελ. 153.

13. *Bydlinski*, Juristische Methodenlehre und Rechtsbegriff, σελ. 453.

14. *Juristische Methodenlehre und Rechtsbegriff*, σελ. 451.

Αναφορικά με την αντικειμενική τελολογία του νόμου πρωταρχικά αναζητείται πάντοτε ο σκοπός της ερμηνευόμενης διατάξεως (*ratio legis*). Η *ratio legis* βέβαια αποκαλύπτεται στο φως των γενικών δικαιοκτών αρχών που συγκροτούν το εσωτερικό σύστημα του δικαίου, τους αντικειμενικούς σκοπούς της έννομης τάξεως, την φύση του πράγματος, αλλά και τις αρχές της πρακτικής και νομικής λογικής¹⁵.

15. Π.χ. το επιχείρημα (*argumentum ad absurdum*). Πολλές φορές ο ερμηνευτής βοηθείται στην επιλογή του ανάμεσα σε περισσότερες γραμματικά δυνατές εκδοχές, αποκλείοντας εκείνες με τις οποίες οδηγείται σε κοινωνικά αφόρητα αποτελέσματα. Μπαλής, Γενικά Αρχαί του Αστικού Δικαίου, 8η έκδ., 1961 § 7.